

**ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**КАФЕДРА СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ТА
ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ**

**КРАЄЗНАВСТВО В
ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНОМУ
КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ І НАУКИ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
VIII РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ІНТЕРНЕТ-
СЕМІНАРУ**

**18 – 28 травня 2020 року
м. Ужгород**

групи дітей по місцевості; фото-, відеотехніка для зйомок; музичний супровід (дитячі музичні інструменти тощо).

Для дітей дошкільного віку рекомендуємо проводити: історико-культурні мандрівки (ознайомлення з історією села / міста; розповіді про найвизначніші історичні і культурні події; огляд пам'яток історії, культури, архітектури); музичні (фольклорні) мандрівки – мандруємо як фольклорний гурт, як музичний оркестр (дитячі виступи для дорослих; зустрічі зі старожилками села / міста, що зберігають народопісенну творчість, відвідування місць з експозиціями народних музичних інструментів); творчі мандрівки, спрямовані на ознайомлення дітей з народними промислами, народними умільцями (ковалями, боднарями, вишивальницями, різб'ярами та їх мистецькими виробами – продуктами духовно-творчої праці, іншими художніми об'єктами); мистецькі мандрівки – зустрічі з митцями певної місцини; господарські мандрівки – мандруємо в поле з пшеницею, кукурудзою та іншими сільськогосподарськими культурами, а також в сад, город, використовуючи при цьому літературне краєзнавство, наприклад, вірш С. Жупанина «Край стежини у полі», а також тваринницькі господарства; мандрівки в природу – до лісу, на галявину, в парк, до водойми, до природних джерел; спортивно-оздоровчі мандрівки – ознайомлення з спортивними майданчиками (сільським футбольним полем, міським спортивним стадіоном, спортивними комплексами) з проведенням народних рухливих ігор, забав, оздоровчих вправ, зимові катання на санчатах з гірки, ігри в сніжки тощо.

Відповідно до пір року за календарем краєзнавчі мандрівки можна поділити на: зимові, весняні, літні й осінні. Ці всі мандрівки можуть супроводжуватися розповідями, співом, скоромовками, казками, легендами, віршами, рухами і танцями, сценами підтанцювання.

Дотримання гігієни та безпеки мандрівки є обов'язковим. Мандрівка має бути складовою частиною режиму роботи закладу дошкільної освіти; відповідати віковим етапам життя дитини, її психології, психологічним й індивідуальним особливостям, здоров'ю, безпеці організму та діяльності; рівню її моральної регуляції та етикету поведінки [3]; фізичному, духовно-моральному, емоційно-ціннісному, соціальному, пізнавальному, художньо-естетичному, сенсорному, креативному розвитку.

Отже, краєзнавчі мандрівки є не лише активними, а відтак ефективними формами духовно-морального виховання відповідно до сфер життєдіяльності дошкільників, але й корисними для їх фізичного, психічного, духовного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Баяновська М.Р., Граб М.І. Краєзнавство як джерело формування духовності дитини на музичних заняттях в закладах дошкільної освіти: Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Гражда, 2020. – 204 с.
2. Саяк В.І., Морозова О.О. Зміст методичної роботи науково-методичного центру із закладами дошкільної освіти // Наукове забезпечення технологічного

прогресу XXI сторіччя: матеріали міжнародної наукової конференції (Т.4), 1 травня, 2020 рік. Чернівці, Україна: МЦНД. – С.33 – 35.

3. Стеценко І.Б. Висвітлення проблем морально-етичного виховання дітей у педагогічній пресі // Освіта Закарпаття. Науково-методичний журнал. – 2015. – №22. – С.118 – 119.

УДК 63082 (447,87):638.132:635.054

Баяновська М. Р.

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-7096-4508>

кандидат педагогічних наук

доктор філософії (PhD), доцент, доцент

завідувач кафедри суспільно-гуманітарної та етико-естетичної освіти

Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти

післядипломної педагогічної освіти

(Ужгород, Україна)

Зейкан А. П.

Інститут еколого-релігійних студій м.Ужгород

(Іршава, Україна)

Мигаль А. В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

(Ужгород, Україна)

ДЕНДРОФЛОРА ЯК СКЛАДОВА ЛІСОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

Педагогіка (від грец.paidos – дитина, ago – веду) – наука, що вивчає процеси виховання, навчання, розвитку особистості.

А лісова педагогіка – це один з напрямів загальної педагогіки, розроблений й актуалізувався в європейській педагогіці (особливо в Німеччині, Словаччині, Польщі, Чехії інших країнах) в ХХ столітті, і новий в українській педагогіці. Відтак мало досліджений. Виокремився як нова галузь науки.

Об'єктом дослідження лісової педагогіки є сфера діяльності лісівництва, заповідників, парків, основними завданнями якої є духовно-моральне, лісозбережувальне, охоронне, екологічно- та економічно- просвітницьке виховання і навчання, а також захист лісового зеленого середовища, флори в первісному стані та лісової фауни.

Сутність об'єкта лісової педагогіки зумовлює виокремлення її предмета.

Предметом лісової педагогіки є відносини, які виникають у процесі різних видів педагогічної, навчальної, культурно-просвітницької і трудової діяльності, а також принципи, форми, методи, засоби, на основі яких вона реалізується, закони і закономірності, яким вона підпорядковується як цілісний процес.

Лісова педагогіка досліджує лісове виховання як свідомий і планомірний процес підготовки людини до життя в лісових умовах, до гармонії з собою і лісовою флорою та фауною, до праці в лісі, розкриває його сутність, закономірності, тенденції та перспективи, вивчає принципи і правила, які регулюють лісове виховання, формують лісову культуру людини.

Ліс, лісові масиви – природні багатства держави, природні ресурси (слід пам'ятати, що вони є вичерпні) повинні знаходитися під охороною держави та відповідних державних інституцій. Вони мають життєдайну силу, здоров'язбережувальні властивості, велику практичну, корисну значущість для людського буття. Галлявини та околиці закарпатських лісів, не лише виключно Карпатського регіону, збагачують й естетично прикрашають як територію Закарпаття, так і всієї України.

Ліс, один з основних типів рослинності – угруповання дерев і кущів, яке займає значну територію Закарпаття, зокрема Іршавщини та України як держави. Ліс має вплив на клімат, гідрологічний режим оточення й ґрунту, закріплення поверхні землі – зокрема на крупних схилах і пісках, склад флори і фауни. Він має також велике економічне, водоохоронне, санітарне й естетичне значення, а в минулому – стратегічне й колонізаційне (поселення на викорчуваних просторах).

Ефективним і перспективним напрямом у лісовій педагогіці на території Закарпаття вважаємо Лісові Школи та розвиток пластового руху. Лісові Школи, що зародилися в змісті закарпатського Пласту в 20 – 30-ті роки ХХ століття та навчальні дисципліни «Краєзнавство», «Наш рідний край» для шкілярництва, на нашу думку, заклали фундамент для розвитку лісової педагогіки на Закарпатті в період Чехословацької Республіки. Саме українська пластова Лісова Школа на Закарпатті (1938 р.) – це школа, яка готувала фахових пластових провідників з числа найпрогресивніших педагогів того часу, щоб, з одного боку, заснувати пластові відділи свідомої молоді по всій території Закарпаття в містах і селах, а з другого – проводити природоохоронну та лісозбережувальну роботу. Ця Лісова Школа виховала і навчила для українського Пласту понад 60 пластунів і пластунок скобів, тобто з третім пластовим іспитом (С.Пап-Пугач). Це були віддані пластуни старших класів середніх шкіл (гімназії, учительської семінарії, торговельної академії). Вони були підготовлені для того, щоб очолити ведення пластових куренів по містах і селах Закарпаття, оберігати лісові багатства, природу, вчити молодь любити свій рідний край.

Перша Лісова Школа пластової молоді на Закарпатті була організована у солочинському таборі в 1935 році Центральною Управою Скавтів, що знаходилася тоді у Празі, для пластунів усіх національностей, тобто ця Школа була інтернаціональною. Інструкторами були призначені чехи і словаки і лише один українець із СУПЕ – скавтмайстер Данило Козіцький з Праги. Проте ці чехословацькі інструктори не справилися з поставленими завданнями Лісової Школи, особливо в ділянці духовно-морального і здоров'язбережувального виховання. Тому Крайова Пластова Старшина рішуче запротестувала проти таких інструкторів. І лише після серйозної підготовки краєвий звітодавець Степан Пап-Пугач у 1937 році запланував українську пластову Лісову Школу провести влітку 1938 року. Цей план представив Центральної Управі у Празі. Не зважаючи на протести і недовіру Праги, Лісова Школа в Солочині розпочала свою діяльність 21 липня 1938 року.

Тут пластунів навчали жити в лісових умовах: вивчали українську мову, історію, географію України, Закарпаття; розвиток пластової ідеології, (яка базувалася і на знаннях про ліс, природу), пластові закони, ведення гуртка,

курени; гімнастика і спортивне життя в умовах лісу; орієнтування в умовах лісу; спортивні ігри, забави, змагання; догляд за лісовими насадженнями; проводили спостереження за змішаними лісосмугами, за змінами погоди тощо; отримували знання про лісову флору і фауну.

Командантом Лісової Школи (1938 р.) був Михайло Блеск, хустський пластуїн, надпоручник чехословацької армії. На околицях лісу, лісових галлявинах пластуни збирали лікарські рослини, вчилися надавати першу медичну допомогу від покусів комах, опіків кропиви тощо.

Отже, лісову педагогіку розглядаємо як окрему галузь педагогічної науки, що вивчає процеси виховання, навчання і розвитку людини у сфері лісового господарювання і зелених насаджень [1]. Як і кожна наука, лісова педагогіка покликана теоретично узагальнювати факти, виявляти їх причини, передбачати їх розвиток. Вона аналізує об'єктивні закономірності виховного процесу, досліджує істотні й необхідні, загальні та стійкі зв'язки, причинно-наслідкові залежності в ньому. Їх знання дає змогу будувати педагогічний й освітній процеси, прогнозувати і програмувати результати лісового виховання і здійснювати його відповідно до потреб суспільства, можливостей суб'єкта, що надає освітні послуги.

У дидактичному плані важливими є корисні властивості дендрофлори як засобу при викладанні лісової педагогіки. Цей аспект можна розглядати на прикладі медоносів дендрофлори міста Іршави.

Медоносні рослини – єдине природне джерело медозбирання для бджіл. Для підтримки і вдосконалення галузі бджільництва потрібно неабияку кількість та різноманітність медоносних рослин, які забезпечать хороший медозбір. Найбільш поширеними медоносними серед деревної рослинності є: липа серцелиста та широколиста, акація біла, жовта; гіркокантан звичайний, клени-гостролистий, польовий, татарський; верба біла, козяча; айва звичайна, шовковниця чорна. Серед кущів: крушина ламка, кизил звичайний, аморфа кущова, жимолость, верес [2].

Щоб успішно розвивати бджільництво і отримувати бажану товарну продукцію високої якості, необхідна наявність різноманітних медоносних і пилюконосних рослин, адже вони є єдиним природним джерелом корму для бджіл. Зменшення у природі різноманітності рослин медоносів призводить до закладання бджолами неповноцінних кормів, які містять меншу кількість вітамінів, мінералів, фітогормонів. Це призводить і до виробництва менш цінної продукції бджільництва. Тому, дослідження перспектив використання головних, дикоростучих, малопоширених видів медоносних і пилюконосних рослин для збереження їх біорізноманіття, раціонального використання, як природних ресурсів у бджільництві та збагачення їх асортименту є актуальним науковим напрямком [3].

Метою дослідження є встановлення сучасного стану медоносної дендрофлори м. Іршава, а також розробка пропозицій по збагаченню їх асортименту.

Завдання:

1. З'ясування видового складу медоносів дендрофлори.
2. Встановлення кількісної представленості медоносів дендрофлори.

3. З'ясування особливостей поширення медоносів на досліджуваній території.

4. Встановлення санітарного стану медоносів на досліджуваній території.

5. Розробка пропозицій щодо оптимізації асортименту та санітарного стану медоносів дендрофлори досліджуваної території.

Методика дослідження. Визначення рослин здійснювалось за допомогою «Визначника рослин Українських Карпат» [4], «Определителя высших растений Украины» [5].

У процесі виконання роботи здійснювалось маршрутне дослідження. Маршрутні дослідження здійснювались з метою вивчення видового складу та стану медоносної фракції дендрофлори досліджуваної території. Камеральним методом здійснювалась обробка даних, отриманих під час польових досліджень. Фітосанітарний стан деревних та чагарникових порід оцінювався за шкалою Н. П. Красинського у модифікації Ю. З. Кулагіна [6].

Віднесення представників дендрофлори до категорії медоносів здійснювалось відповідно до «Атласу медоносних рослин України» [2].

Результати дослідження. Дослідження медоносної дендрофлори здійснювалось на території міста Іршава протягом 2018–2019 рр. За результатами проведеного дослідження встановлено, що на досліджуваній території зростає 2507 медоносних рослин, які належать до 24 видів, 18 родів, 13 родин. Із них у 75,8% – життєва форма дерева, 24,2% – кущі (Таблиця 1.).

Таблиця 1.

Систематична структура та кількісні показники медоносів м. Іршава

Вид (українською мовою)	Вид (латинською мовою)	Загальна кількість екземплярів	% від загальної кількості рослин	Кількість вулиць, де зростає вид
1	2	3	4	5
Родина Жимолостеві (<i>Caprifoliaceae</i>)				
Калина звичайна	<i>Viburnum opulus</i> L.	17	0,6	9
Родина Бобові (<i>Fabaceae</i>)				
Акація біла	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	66	2,6	20
Акація жовта	<i>Caragana arborecens</i> Lam.	15	0,5	5
Родина Цезальпінієві (<i>Caesalpiniaceae</i>)				
Гледичія колюча	<i>Gleditsia triacanthos</i> L.	28	1,1	9
Родина Бігнієві (<i>Bignoniaceae</i>)				
Катальпа бігнієвидна	<i>Catalpa bignonioides</i> Walt.	58	2,2	14
Родина Вербові (<i>Salicaceae</i>)				
Верба ламка	<i>Salix fragilis</i> L.	132	5,2	16
Верба	<i>Salix viminalis</i> L.	44	1,7	7

прутовидна				
Родина Гіркокаштанові (<i>Hippocastanaceae</i>)				
Гіркокаштан звичайний	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	152	6,1	13
Родина Жостерові (<i>Rhamnaceae</i>)				
Крушина ламка	<i>Frangula alnus</i> Mill.	20	0,7	12
Родина Кизилові (<i>Cornaceae</i>)				
Кизил звичайний	<i>Cornus mas</i> L.	6	0,2	4
Родина Кленові (<i>Aceraceae</i>)				
Клен гостролистий	<i>Acer platanoides</i> L.	51	2,0	8

Список використаних джерел

1. Баяновська М.Р. Лісова педагогіка як окрема галузь педагогічної науки Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень: матеріали міжнародної наукової конференції (Г.2), 10 липня, 2020 рік. Вінниця, Україна: МЦНД, – С.63 – 65.
2. Боднарчук Л. І. Атлас медоносних рослин України /Л. І. Боднарчук; ред. А. М. Ілляш, В. А. Соломаха. – К.: Урожай, 1993. – 269 с.
3. Бородачев А. В. Методи проведення науково-дослідницьких робіт в пчеловодстві / А. В. Бородачев, А. И. Бурмистров. – К.: НИИП, 2006. – 154 с.
4. Барбарич А. І. Визначник рослин Українських Карпат / А. І. Барбарич, С. М. Брадів, Ю. В. Веринченко та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 434 с.
5. Доброчаєва Д. Н. Определитель высших растений Украины /Д. Н. Доброчаєва, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – Киев: Наук. думка, 1987. – 548 с.
6. Тарабрин В. П. Фитотоксичность органических и неорганических загрязнителей / В. П. Тарабрин, Е. Н. Кондратьев, В. Г. Башкатов и др. – К.: Наукова думка, 1986. – 216 с.

УДК: 37.016:130.2:908

БЛАНІЧ Г. П.

кандидат історичних наук,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
УжКІМ
(Ужгород, Україна)

**ВИКОРИСТАННЯ КРАСЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ У ПРОЦЕСІ
ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»**